Прегледни научни рад
811.163.41'367.624
doi: 10.46793/NasKg2457.073C

Илијана Р. Чутура[1]
Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука, Јагодина
Катедра за филолошке науке
Orcid: 0000-0002-6815-1337

Наслеђе 57 • 2024 • 73–83

НАСЛЕЂЕ И (ДИС)КОНТИНУИТЕТ У СРБИСТИЧКИМ ИСТРАЖИВАЊИМА МЕЂУОДНОСА ЕКВИВАЛЕНТНИХ ВИШЕЛЕКСЕМСКИХ И ЈЕДНОЛЕКСЕМСКИХ ПРИЛОШКИХ И КОНСТРУКЦИОНО СРОДНИХ ЈЕДИНИЦА[2]

У раду се, углавном по хронолошком принципу, даје преглед проучавања односа између функционално-семантички еквивалентних вишелексемских и једнолексемских прилошких јединица, уз осврт на сродне појаве везане и за друге врсте речи. Показује се да су вишелексемски еквиваленти прилога били или предмет интересовања у србистици или да су макар примећени у различитим контекстима још од Вукове *Писменице*. Критеријално и систематско изучавање ових односа јавља се, међутим, знатно касније.

Кључне речи: прилошки изрази, прилози, декомпоновање, детерминација, наслеђе, (дис)континуитет

Предмет рада јесте преглед изучавања односа између функционално-семантички еквивалентних вишелексемских и једнолексемских прилошких јединица у србистици. У раду ћемо посебно истаћи наслеђе и (дис)континуитет у овим истраживањима и дати осврт на појаву критеријалног и систематског расветљавања ових јединица.

Интересантно је запажање И. Грицкат да је Вук Стефановић Караџић у *Писменици сербскога језика* (1814) уз прилоге навео и њихове вишелексемске еквиваленте. И заиста, иако у уводној секвенци наводи да су *наріечиіа* непромењиве речи, Вук наводи, међу прилозима, и: *гди му драго*, *на другом мјесту*, *тога ради*, *сваки дан* (*Писменица*: 102–104). Грицкат (1983: 7) ово види као „заметак идеје о функцији која је изван облика и значења, идеје која је у српскохрватској граматици тек у XX веку нашла свој пуни израз". Касније (1959. године), први ће Белић (према Ковачевић 2007: 11) употребити термин *прилошки израз* са значењем „функционално-семантички еквивалент прилога", дакле „не подводећи

1 ilijana.cutura@gmail.com

2 Реализацију овог истраживања финансирало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор бр. 451-03-47/2023-01/200140).

пода ћ сваку падежну и предлошко-падежну синтагму, него само оне које су израз значења одређеног прилога" (Исто). Међутим, Белић, с друге стране, говори и о сложеном, „синтагматском" значењу прилога, односно одређује их на одређени начин као својеврсну елипсу прилошких израза (са дијахроног аспекта). Он наглашава да, „ма како биле те речи просте, оне увек имају сложено (синтагматско) значење: 'дана пре данашњег' (при додавању и одузимању чега): 'мање од', 'више од', 'овога дана', 'на том месту', 'у оном правцу' итд. Већ се из овога види сродност прилога као засебних речи са прилошким изразима. Последњи представљају по природи својој синтагме ('скуп речи у органској вези'), док је код првих увек синтагматско ЗНАЧЕЊЕ." (Belić 2000b (О језичкој природи и језичком развитку II): 561) У *Универзитетским предавањима из савременог српскохрватског језика* опет се истиче синтагматско значење прилога, односно то да они имају значење *целог израза*: „јуче сам му рекао – значи јучерашњег дана или слично; ту сам и ја био – значи на том месту, у тој прилици и сл.; он лепо пева – значи лепим, пријатним, допадљивим начином и сл." (Belić 2000a: 170) А да су прилози често пореклом „окрњени" изрази (из којих је изостављена лексема која је надокнадива), поткрепљује следећим наводом: „Видећемо да прилози имају често крње облике, на пр. какав падежни облик придева или заменице, на пр. *у том они уђоше у дворану* значи 'у том тренутку' и сл.; али како утом самостално употребљено значи именицу која се може подразумевати, то и у овом случају та именица може бити *тренутку* или сл.; пошто је цео израз добио временско значење, то се именица може и пропустити, јер се може лако подразумевати." (Belić 2000a: 170–171) С друге стране, Белић се осврће и на развој продуктивности одређених (предлошко-)падежних модела у креирању прилошких израза и, уопште, јединица прилошког значења, на пример: „Узмимо другу реченицу која нам може показати цео процес преласка из зависне функције генитива у прилошку временску функцију: Те зиме између малога и великог Божића дође са своја неколика момка у Смедерево (Караџић) – те зиме првобитно је стајало уз речи 'између малога и великог Божића' као прави генитив, па је затим као временска одредба привучено од *дође* и постало његова прилошка одредба. Чим је тако постао генитив *те зиме* или слична прилошка одредба, онда је и сваки други генитив са временским значењем могао то постати (сваке недеље, тога дана, првог маја, ових дана итд.). Тако је тај прилошки израз постао продуктиван" (Belić 2000a: 171).

Још Белић, дакле, говори о међуодносу вишелексемских и једнолексемских прилошких еквивалената (али превасходно на плану дијахроније), те о лексикализацији и граматикализацији, на начин који узима у обзир и семантику и форму, и који се може применити и на супротни процес – процес стварања вишелексемских јединица од монолексемских (декомпоновање) или по узору на такве моделе.

Незаобилазан је текст Љ. Поповића о предлошким изразима из 1966. године, у којем се Поповић дотиче теме номинализације (наравно, не употребљавајући ово терминолошко одређење). Аналогно том термину,

М. Ковачевић ће употребити термин *прилошки израз* за вишелексемске јединице узрочног значења (рад *Узрочни замјенички прилози и прилошки изрази* (Kovačević 1986) и монографија *Узрочно семантичко поље* (Kovačević 1988)).

Поповић (1966) фокусира се на предлошке изразе (дакле, функционално-семантичке еквиваленте предлога) примарно у вези са функционалностилском диференцијацијом. За њега су предлошки изрази обележје „когнитивног стила", односно модел семантичког разграничавања предлошког система чије узроке треба сагледати у светлу развоја „модерне науке, администрације и новинарства. [...] Прави предлози нису увек могли да задовоље нове потребе за исказивањем што разноврснијих односа." (Popović 1966:195)

Ипак, низ студија које у фокусу управо имају овакве односе вишелексемских и једнолексемских јединица отвориће неколико година касније Радовановић (1977а: 53–86) у вези са декомпоновањем предиката. Ова тема остаће доминантна и у наредном периоду, а за довођење у везу декомпоновања и номинализације посебно су значајни и Радовановићеве студије о номинализацији (1977б; 1977в). Радовановић ће и касније говорити о процесима номинализације као обележју когнитивног стила, успостављајући, како сам каже, „строгу хијерархију појава". На највишој лествици те хијерархије је „когнитивни стил (и појмовник његов), за њим следе граматика и лексикон, па тек онда функционални стил" (Radovanović 2004: 230).

И Милка Ивић (1995: 180–187) посматра декомпоновање превасходно као социолингвистички феномен и карактеристику специјалних функционалних стилова, а томе придодаје и да је аналитичка конструкција често средство које омогућава да се иста реченична садржина искаже „у различитим значењским аранжманима", тј. тако да се истакне одређени сегмент информације и да се значење самога предиката „нијансира". У тим својствима аналитичких конструкција Ивић (1995: 186) види и разлог њихове експанзије. Неколико година касније, и Д. Кликовац (1998; 1999; 2000) говори о сродним процесима са социолингвистичког аспекта (тј. сагледава их у контексту јавног и „бирократског" језика). И касније, до данас, декомпоновање глагола и сродне појаве разматрају се у вези са обележјима функционалних стилова и специфичних дискурса, што остаје изван опсега овог рада.

Овде је важно напоменути да су у србистици, дакле, прва помињања прилошких израза или разматрања о њиховој природи без употребе датог терминолошког решења, обележена испрва спорадичним појављивањем, а касније, у последње три деценије XX века) пре дисконтинуитетом него континуираним истраживањима у чијем је центру ова тематика. После Ковачевићевих анализа везаних за узрочне прилошке изразе (1986; 1988) убрзо долази до заокрета. У фокус пажње већег броја истраживача долази, како смо показали, декомпоновани предикат, те декомпоновање глагола (Tanasić 2005). У том временском периоду значајне основе изучавању прилошкоизразних јединица – и важно наслеђе за будућа

истраживања – представљају изучавања падежа (Batisić 1972, Fleško 1995, Arsenijević 2003 I, II). Међутим, у оквиру истраживања декомпоновања глагола почиње се скретати пажња и на декомпоновање осталих врста речи, те говорити о значајним карактеристикама оваквих јединица.

Надаље ће се изучавања међуодноса једнолексемских јединица и њихових вишелексемских еквивалената (најпре глагола) кретати у два правца. Један је семантичко-синтаксичка структура, а други – усложњавање система, пре свега у светлу функционалне (функционалностилске) диференцијације.

Важан сегмент наслеђа на које су се ослањала даља проучавања јесте монографија о локативу Т. Батистић (1972), која, иако још увек не спада у корпус анализа директно посвећених прилошким изразима, истиче да је у вишелексемским склоповима прилошког значења детерминатор „готово увек обавезан" јер је именичка лексема у центру израза углавном именица са апстрактним, неодређеним значењем. Батистић (1972: 135) наводи низ примера, а можда су најилустративније локативне конструкције са временским значењем: неиспустивим детерминатором у њима се из временског тока мора издвојити једна временска јединица јер је „увијек неки тренутак". И Кликовац у својим анализама (1998; 1999; 2000) издваја једно веома важно својство оваквих израза – експлицитну категоризацију – наводећи примере у којима је категоријална сема редовно исказана именичком лексемом генералне семантике (нпр. *велики – великих размера*, *спорије – успореним темпом*, *што више – у што већем обиму*; Klikovac 1998: 20). Овим се наставља линија уочавања и издвајања лексема категоријалне, опште семантике на коју је претходно указала Т. Батистић. Веома слично, а у погледу структуре декомпонованих и уопште аналитичких форми, Р. Драгићевић (2008) у том смислу говори о значењској подспецификованости лексеме *основа*. И Н. Арсенијевић (2003 I: 166–167) истиче да су именице (носиоци категоријалне семантике) у акузативним конструкцијама овог типа „без неких посебних спецификација", тако да тек обавезни детерминатор обезбеђује потпуност конструкције.

Говорећи о декомпонованим јединицама, а осврћући се и на прилоге, М. Радовановић представља њихову лексичко-семантичку структуру. Он истиче да при декомпоновању прилога прилошки елемент добија придевски статус и функцију детерминатора, док „оно опште, инхерентно, неотуђиво својство појма (= 'квалитета', 'начина' или сл.), што се том декомпонованом прилошком лексемом денотира, бива сада исказано експлицитном (и при том обавезно апстрактном) именичком лексемом у одговарајућем падежном конструкционом лику" (Radovanović 2004: 215). Два су истицања овде за нашу дискусију важна: прво, и Радовановић потврђује да именички елемент декомпоноване јединице денотира „опште својство" (широкозначну, тј. лексему категоријалног значења), и, друго, да се ради о изузетно продуктивном обрасцу који није лимитиран врстом речи. Код предлошко-заменичког типа прилошких израза (нпр. *због тога*, *упркос овоме* и сл.) десемантизација

се може окарактерисати као још шира јер је читав израз сведен на релационо значење, с обзиром на то да укључује само предлог и демонстратив (осим ретких и ограничених случајева у којима је могућа интерполација факултативне лексеме, типа *уп̄ркос свему овоме*). Претеча ових резултата на терену сербокроатистике јесу налази Т. Батистић (везани за локативне конструкције адвербијалног значења) у вези са потпуном или посве ограниченом могућношћу уметања детерминатора (Batistić 1972). Међутим, подоста пре Радовановићеве поменуте анализе, Ковачевић, говорећи о узрочним прилошким изразима и критеријумима њиховог разликовања од слободних синтагми и конструкција, најдиректније формулише једно од најважнијих својстава лексичко-синтаксичке структуре, како ће се показати, свих предлошко-заменичких прилошких израза без обзира на семантичко поље којем припадају. Он истиче: „односи између елемената прилошког израза готово су блокирани попут односа морфема унутар прилога" јер су сами узрочни прилози настали „'улексемљењем' приједлога и падежног облика демонстративне (с+тога, за+то) односно упитне замјенице (за+што)." (Kovačević 1986: 265)

Поред лексичко-синтаксичке структуре, пажњу је привлачио и семантички међуоднос прилога и прилошких израза. У тексту „О прилозима 'за начин'" М. Ивић (1995: 254–282) показује ове међуодносе трансформацијама реченица са начинским прилогом у реченице са аналогним вишелексемским адвербативима. Она прави основну и најважнију разлику између прилога са могућношћу трансформације у изразе типа *на X начин* (прилози који посредно исказују информацију о начину вршења радње – „Он се изражава непристојно" = на непристојан начин = на X начин, што је непристојно") и прилога код којих таква могућност не постоји (својство је инхерентно датој радњи, односно реч је о прилозима непосредне квалификације (в. Piper 2005: 841) – *брзо т̄рчи : *т̄рчи на брз начин*). Касније, на семантичке релације између једнолексемских и вишелексемских јединица трансформацијама указује Н. Арсенијевић у вези са предлошким акузативним конструкцијама месног, временског и начинског значења (в. нпр. Arsenijević 2003 I: 214; Arsenijević 2003 II: 74).

Када су у питању прилози, међутим, термин *декомп̄оновани п̄рилог* (Radovanović 2004: 215) примењив је само на оне прилошке изразе који имају своје једнолексемске еквиваленте, па изван његовог опсега остају сви прилошки изрази који немају својих прилошких еквивалената.

У том смислу, Ковачевић као да се враћа својим анализама из осамдесетих година XX века (в. Kovačević 1998: 234–245), и издваја прилошке изразе као централну тему обимног поглавља *Синт̄акса и семант̄ика п̄рилошких израза* (Kovačević 2007: 11–48).[3] У овој анализи Ковачевић се бави „системом прилошких израза у целини", те „поставља проблеме терминолошког, структурног и семантичког одређења вишелексемских

3 Рад је претходно објављен у: *Зборник за срп̄ски језик, књижевност и умјетност*, књ. VI–VII/3–4, Бања Лука. – 2006–2007, стр. 55–98. (в. Nikolić 2022, у библиографији радова М. Ковачевића). Међутим, на рад је најшире упућивано према књизи *Србист̄ичке т̄еме* (Kovačević 2007).

јединица са прилошком функцијом. Ковачевић издваја неколико типова прилошких израза (предлошко-заменички типа *због тога*, предлошко-именички типа *у међувремену* и синтагматски, као нпр. *на том месту*). У раду су класификовани типови и подтипови прилошких израза, са семантичког и структурног аспекта." (Čutura 2018: 266)

Важан основ даљим истраживањима чини Ковачевићев аргументовани и поткрепљени налаз да се сем у оквиру узрочног семантичког поља прилошким изразима може изразити низ типова и подтипова узрочног значења, за које не постоји једнолексемска јединица (Kovačević 1988: 229–230).[4] Касније ће Ковачевић (2007) утврдити да ово важи не само за узрочно него за сва семантичка поља.

Ковачевићево „враћање" овој теми отворило је интересовање за питања међуодноса вишелексемских и једнолексемских прилошких јединица, те ће датој теми бити посвећене две докторске тезе које су резултирале монографијама. И. Чутура (2020) анализира, према семантичким пољима, међуоднос прилога и прилошких израза у савременом српском језику, док се Д. Недељковић (2023) бави перифрастичким прилозима у савременом немачком и српском језику, опет примарно према семантичким пољима (локално, директивно, темпорално, модално, квантитативно, те каузално и каузално-финално значење). Као фокус спроведеног контрастивно-лингвистичког истраживања Недељковић (2023) дефинише „процес разлагања по правилу сложеног значења прилога немачког и српског језика на семантичке компоненте, вербализоване на површинској равни као засебне лексеме чији збир даје структуру значењски подударну са датим прилогом", а тај процес подводи под одредницу *декомпоновање прилога*. Дакле, осим тога што је анализа коју даје Чутура (2020) посвећена искључиво савременом српском језику, разлика између њеног и приступа Д. Недељковић јесте и у томе што се Д. Недељковић фокусира на перифрастичке прилоге, односно на прилошке изразе који су настали декомпоновањем, док изразе који у једном од језика (немачком или српском) немају конкурентни прилог узима у разматрање само уколико у другом језику имају једнолексемски еквивалент. Анализом грађе из функционалностилски разноврсног корпуса и једна и друга ауторка потврђују Ковачевићеве претходне налазе (за оба језика) – одређена адвербијална значења могу се изразити само прилошким изразима. Тако прилошки изрази представљају једино граматикализовано средство које компензује недостатак заменичких прилога у семантичким сферама околности (нпр. *у тим околностима*, *том приликом*), намере и сврхе (нпр. *у том циљу*, *с*

4 Осим тога, узрочно семантичко поље, које је изузетно сложено у семантичком погледу, располаже веома малим бројем „лексичких или устаљених вишелексемских јединица за исказивање читаве лепезе подтипова – чисто узрочних или интерферирајућих. На његовим рубним пољима су и глаголи одређене семантике, што само потврђује да се логика, филозофија и језички израз комбинују у тежњи да се изразе све нијансе узрока које су често и логички неухватљиве јер се најчешће комбинују са другим категоријама." (Čutura 2013: 58)

том намером, *из најбољих намера*, *са истим мотивом*), ексцептивности и адитивности ((*и*) *поред*, *осим/сем*, *поврх овога/тога*), концесивности (нпр. *уприкос томе*, *без обзира на то*), супституције одн. експективности (*уместо/место/наместо (свега) тога*) и контрастности (*насупрот овоме/томе*). Прилошки изрази којима се компензује недостатак лексичких прилога за читаву семантичку сферу (поље) у српском језику „нису бројни, конструкционо су сведени и лексички ограничени. Међутим, они су изузетно значајни најмање са два аспекта. Прво, функционално и семантички повезују систем лексичких прилога са системом израза који компензују непопуњена (суб)поља. И, друго, њихово укључивање у друга србистичка питања доприноси критеријалном решавању одређених терминолошких и класификационих проблема (в. Kovačević 2022 у вези са прилошким предикатом) који су се већ, као проблематични, усталили у уџбеничкој и научној литератури." (Čutura 2023) Кубурић Мацура (2021: 84–93), ослањајући се на Ковачевићеве резултате (1992) наводи и потврђује да су у једној семантичкој подобласти концесивности ипак заступљени и лексички прилози (*низашто*, *нехотице*, *нехотично*, *несвесно*, *ненамерно*, *непланирано*, *случајно*, *безразложно*, *неочекивано*, *зачудо*). Како се показује, реч је или о прилозима додатног коментара са концесивном семантиком или о прилозима чије се концесивно значење темељи на одрицању узрока или вољности.

Према структури и лексичком саставу, Ковачевић (2007) разврстава прилошке изразе у три типа: синтагматске (нпр. *на том месту*), предлошко-именичке (нпр. *у међувремену*) и предлошко-заменичке (нпр. *пре тога*). Ову класификацију у потпуности преузима и Чутура (2020). Међутим, Д. Недељковић (2023) поред ова три типа издваја и четврти тип перифрастичких прилога (предлошко-прилошки), који се такође одликује структурно-лексичком блокираношћу (нпр. *nach vorne* → *vorwärts*; *dorther* → *von dort* и сл.).

Значајан корак у остварењу континуитета проучавања ове тематике чине истраживања В. Ђуркин (2018), публикована у низу научних чланака и монографији. Бавећи се сложеним везницима у српском језику, Ђуркин детаљно расветљава механизме настанка сложених субординацијских везника управо преко прилошких израза. Њена истраживања у овом сегменту такође имају директан ослонац у Ковачевићевим анализама, које потврђују повезаност прилошкоизразних јединица и сложених везника у моделима њиховог образовања, односно у конструкционим паралелизмима у усложњавању везничког система (нпр. *након тога – након чега – након што*, в. Kovačević 1998: 234–245). А продуктивност оваквог усложњавања везничког система последица је и малобројности творбених модела монолексемских везника. Према Клајну (2002 I: 139–140), класа везника одликује се изразито малим бројем „стварних сложеница" – то су превасходно допусни везници *иако*, *мада* и *премда*, док су остали сложени везници углавном застарели. Тако Ђуркин (2018) издваја семантичка поља у којима су заступљени сложени зависни везници (месно, временско, начинско и поредбено, условно, узрочно,

последично, финално, концесивно, ексцептивно и спецификативно), те региструје њихову бројност. Кубурић Мацура (2021) утврђује бројне моделе исказивања концесивности вишелексемским јединицама различитих типова. Овакав поступак применио је (и утемељио у србистици / сербокроатистици) више од три деценије раније, Ковачевић у својој првој, већ помињаној монографији *Узрочно семантичко поље* (1988, каснија издања 2012, 2019). Посебан значај ове монографије, која свакако има статус *наслеђа* у проучавањима којима се овде бавимо, заснива се на ономе што издваја С. Кордић (1991: 173,[5] према Nikolić 2022: 60): „Kovačević zastupa i svojom knjigom aktualizira interdisciplinarni pristup koji omogućava kvalitativan skok u osvjetljavanju teme. [...] Kovačević prilazi uzročnosti u jeziku primjenom kod nas nedovoljno afirmiranog modela – modela semantičkog polja, pa se i u tome očituje dio originalnosti ove knjige." Овакав приступ, какав је до тада био незаступљен, омогућио је Ковачевићу да идентификује и опише узрочне јединице различите структуре, те да их напоредо анализира са структурног и семантичког аспекта. То су: „(1) узрочне беспредлошке и предлошке падежне синтагме; (2) реченице за зависном узрочним клаузом; (3) узрочно употребљени глаголски прилози; (4) узрочни предикатски апозитиви; (5) заменички узрочни прилози; (6) узрочни прилошки изрази; (7) узрочни прилози придевског порекла." (Nikolić 2022: 65)

Можемо закључити, дакле, да прве идеје о међуодносу прилошких монолексемских и њима семантички еквивалентних јединица потичу још од Вука Стефановића Караџића и његове *Писменице*, на нивоу помињања односно сврставања у исти одељак. Ове релације касније разматра Александар Белић, углавном са становишта постанка прилога и њиховог „синтагматског значења". Потом се, у другој половини двадесетог века, појављују анализе које се односе на декомпоновање, и то пре свега предиката (глагола), уз регистровање исте појаве код других врста речи. Издвајају се монографија и радови М. Ковачевића, у којима се прилошки изрази узрочног значења анализирају заједно са лексичким прилозима, уз истицање њихове веће бројности и функције попуњавања празних места у систему узрочног значења.

Ради се о периоду у којем све анализе, па и само напомене, представљају значајно наслеђе за даља проучавања проблема међуодноса вишелексемских и монолексемских прилошких јединица истог или сродног значења. Тај период обележен је двема важним карактеристикама. Прво, до појаве Ковачевићеве (1988) монографије ово питање није било централна тема интересовања, већ се углавном појављивало у виду побочних, секундарних напомена. И, друго, приметан је дисконтинуитет у датим оквирима, све од готово случајне, интуитивне и ничим необразложене напомене у Вуковој *Писмници*, преко Белићевих запажања која су више покушај дијахронијских појашњења,

5 Snježana Kordić, Miloš Kovačević, *Uzročno semantičko polje*, *Sol*, VI/12–13, Zagreb, 165–176.

па до Поповићевих увида у разлоге и моделе творбе предлошких израза. Континуитет изучавања ових питања започиње од Радовановићевих радова на плану декомпоновања, а коначно се утемељује Ковачевићевим анализама улоге различитих структурних форми у одређеним адвербијалним семантичким пољима.

На крају, напоменућемо и које је најозбиљније ограничење овог рада. Анализа није обухватила бројне радове аутора чији су резултати сагледани на основу њихових монографских публикација, али су изван анализе остали и радови и монографије аутора који су се бавили сродним или повезаним питањима (декомпоновање и перифрастичке јединице других класа, номинализација, универбација, граматикализација).

Извори и литература

Arsenijević 2003 I: N. Arsenijević, Akuzativ s predlogom u savremenom srpskom jeziku (I), *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* XLVI/1, 107–263.

Arsenijević 2003 II: N. Arsenijević, Akuzativ s predlogom u savremenom srpskom jeziku (II), *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, XLVII/2, 54–216.

Batistić 1972: T. Batistić, *Lokativ u savremenom srpskohrvatskom književnom jeziku*, Beograd: Institut za srpskohrvatski jezik, Bibilioteka Južnoslovenskog filologa.

Belić 2000a: A. Белић, *Univerzitetska predavanja iz savremenog srpskohrvatskog jezika*, Izabrana dela Aleksandra Belića, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Belić 2000b: A. Belić, O jezičkoj prirodi i jezičkom razvitku, u: *Opšta lingvistika*, Izabrana dela Aleksandra Belića, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Grickat 1983: I. Grickat, O prilozima u srpskohrvatskoj lingvističkoj nauci, *Južnoslovenski filolog* XXXIX, 1–41.

Dragićević 2008: R. Dragićević, O značenjskoj podspecifikaciji lekseme *osnova*, *Južnoslovenski filolog* LXIV, 123–134.

Đurkin 2018: V. Đurkin, *Složeni zavisni veznici u srpskom jeziku (i njihova funkcionalnostilska distribucija)*, Beograd: Jasen,

Ivić 1995: M. Ivić, O prilozima „za način", u: M. Ivić, *O rečima*, Beograd: Biblioteka XX vek.

Klajn 2002 (I): I. Klajn, *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku (prvi deo: Slaganje i prefiksacija)*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Novi Sad: Matica srpska – Beograd: Institut za srpski jezik SANU.

Klikovac 1998: D. Klikovac, O javnom jeziku (Eksplicitna kategorizacija imeničkih pojmova), *Jezik danas*, br. 8, 17–21.

Klikovac 1999: D. Klikovac, Još o eksplicitnoj kategorizaciji imeničkih pojmova, *Jezik danas*, br. 10, 10–12.

Klikovac 2000: D. Klikovac, O jezičkim i birokratskim čistuncima, *Jezik danas* br. 11, 14–18.

Kovačević 1986: M. Kovačević, Uzročni zamjenički prilozi I priloški izrazi, *Književni jezik*, god. 15, br. 3–4, 265–273.

Kovačević 1988: M. Kovačević, *Sintaksa složene rečenice u srpskom jeziku*, Beograd: Raška škola – Srbinje: Srpsko prosvjetno i kulturno društvo Prosvjeta.

Kovačević 1992: M. Kovačević, *Kroz sintagme i rečenice*, Sarajevo: Svjetlost.

Kovačević 2007: M. Kovačević, Sintaksa i semantika priloških izraza, u: M. Kovačević, *Srbističke teme*. Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet, 11–48.

Kovačević 2012[2]: M. Kovačević, *Uzročno semantičko polje*, Beograd: Jasen.

Kovačević 2022: M. Kovačević, Šta je to priloški predikat, *Srpski jezik* XXVII/1-2, 115–129.

Kuburić Macura 2021: M. Kuburić Macura, *Kategorija koncesivnosti u savremenom srpskom jeziku*, Banja Luka: Filološki fakultet Univerziteta u Banjoj Luci.

Nedeljković 2023: D. Nedeljković, *Perifrastički prilozi u savremenom nemačkom i srpskom jeziku*, Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet.

Nikolić 2022: M. Nikolić, *Naučno stvaralaštvo Miloša Kovačevića*, Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet.

Piper 2005: P. Piper, Semantika kategorije u prostoj rečenici: sintaksička semantika, u: Piper i dr., *Sintaksa savremenoga srpskog jezika*. Beograd – Novi Sad: Institut za srpski jezik SANU – Beogradska knjiga – Matica Srpska, 575–982.

Popović 1966: Lj. Popović, Predloški izrazi u savremenom srpskohrvatskom jeziku, *Naš jezik* XV 3–4, 195–220.

Radovanović 1977a: M. Radovanović, Imenica u funkciji kondenzatora (I), *Zbornik Matice Srpske za filologiju i lingvistiku* XX/1, 63–144.

Radovanović 1977b: M. Radovanović, Imenica u funkciji kondenzatora (II), *Zbornik Matice Srpske za filologiju i lingvistiku*, XX/2, 81–160.

Radovanović 1977v: M. Radovanović, Dekomponovanje predikata (Na primerima iz srpskohrvatskog jezika), *Južnoslovenski filolog* XXXIII, 53–80.

Radovanović 2004: M. Radovanović, O pojavi dekomponovanja jezičkih jedinica, u: M. Radovanović, *Planiranje jezika i drugi spisi*, Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 204–218.

Stefanović Karadžić 1814: V. Stefanović Karadžić, *Pismenica serbskoga jezika* <http://digital.bms.rs/ebiblioteka/publications/view/1176>, 7. 12. 2023.

Tanasić 2005: S. Tanasić, *Sintaksičke teme*. Beograd: Beogradska knjiga.

Feleško 1995: K. Feleško, *Značenje i sintaksa srpskohrvatskog genitiva*, Beograd – Novi Sad: Vukova zadužbina – Orfelin – Matica srpska.

Čutura 2013: I. Čutura, O jednom perifernom fragmentu uzročnog semantičkog polja, *Uzdanica* XX/1, 41–60.

Čutura 2018: I. Čutura, O priloškim izrazima u srbistici, u: J. Petković, V. Polomac (ur.), *Srpski jezik – status, sistem, upotreba – zbornik u čast prof. Milošu Kovačeviću*, Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet, 259–271.

Čutura 2020: I. Čutura, *Međuodnos priloga i priloških izraza u savremenom srpskom jeziku*, Jagodina: Fakultet pedagoških nauka.

Čutura 2023: I. Čutura, Priloški izrazi bez leksičkih ekvivalenata u srpskom jeziku, u: *Aktuelna pitanja morfosintakse srpskog jezika*, Višegrad: Andrićev institut, 283–312.

Наслеђе 57 • 2024 • 73–83

Ilijana R. Čutura

INHERITANCE AND (DIS)CONTINUITY IN SERBIAN LINGUISTIC RESEARCH OF THE RELATIONSHIPS OF EQUIVALENT MULTILEXEME AND SINGLELEXEME ADVERBS AND STRUCTURALLY RELATED UNITS

Summary

The paper provides an overview, primarily following the chronological principle, of the study of the relationship between functionally-semantically equivalent multi-lexical and single-lexical adverbial units, with a reference to related phenomena associated with other types of words. The study reveals that multi-lexical equivalents of adverbs have been a focal point in Serbian linguistics, or at the very least, have been observed in diverse contexts since Vukćs *Pismenica*. However, a criterion-based and systematic study of these relationships emerges significantly later.

Keywords: adverbial expressions, adverbs, decomposition, determination, inheritance, (dis)continuity

Примљен: 29. јун 2023. године
Прихваћен: 20. фебруар 2024. године